

Andratx: contraban, ciment, 'glamour' i corrupció

La detenció del batlle d'Andratx (Mallorca), exguàrdia civil, fa honor a un municipi amb tradició contrabandista i cimentadora.

Andratx és un municipi situat al sud-est de Mallorca, a una distància de 28 quilòmetres de Palma. A la seva badia, un port natural magnífic, avui hi ha el conegut port d'Andratx, on estiuegen des de fa dècades noms selectes de la *jet-set* internacional. A final del segle XIX i principi del XX per aquesta badia entrava a Mallorca un dels principals fluxos de contraban. Per altra banda, l'atracció turística ha impulsat a la localitat un urbanisme salvatge que cap polític local amb poder ha volgut aturar. El ciment és un símbol local. Justament la reacció popular en contra de l'urbanisme sense control va fer que fos Andratx on va néixer, el 1977, el moviment ecologista per protestar –amb èxit– contra els plans que volien urbanitzar una illa del municipi.

Tradició contrabandista. A final del segle XIX i fins ben entrat el XX el contraban nodria d'armes, pólvora, tabac i alcohol –entre altres productes– tot Mallorca. Aleshores la majoria dels homes balears anaven armats. Era un hàbit il·legal, però molts consideraven una mena de demostració de virilitat portar armes de foc. A més, una part important de la gran quantitat de delinqüents que hi havia també s'armaven per fer front amb foc a les forces de seguretat. Per això el contraban de pólvora i armes era una activitat econòmica en ple auge. També ho era el tràfic il·legal de tabac i d'alcohol. Avui dia considerem més greu el primer tipus de tràfic, però llavors eren ambdós els més perseguits per l'autoritat. Perquè els dos productes estaven fortament gravats amb impostos i l'estat procurava que s'escapessin al mínim possible.

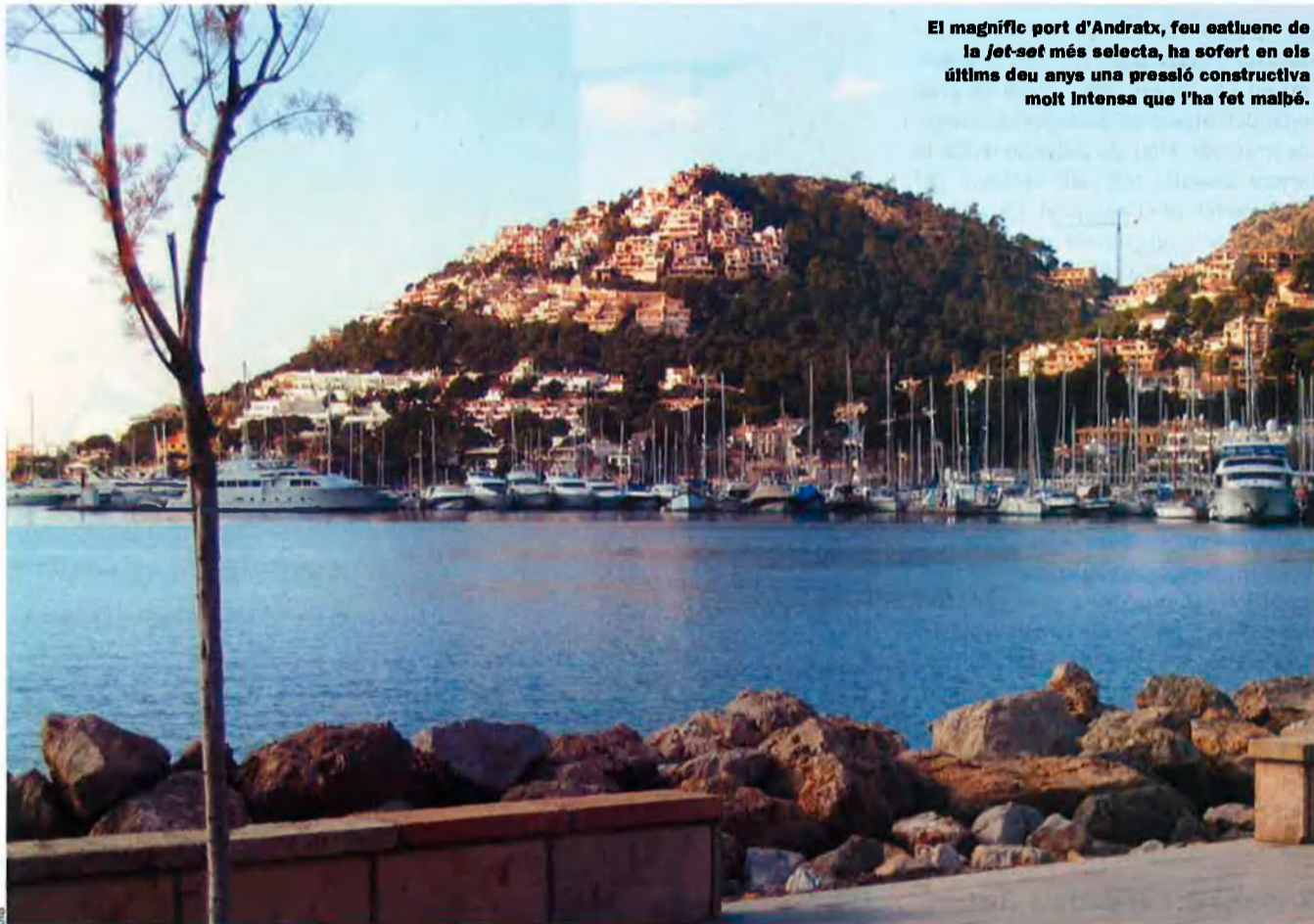
De fet, l'anomenada Empresa Tabacalera d'Espanya fins i tot tenia un cos de seguretat privat –armat– que col·laborava amb la Guàrdia Civil i els carrabiners per reprimir el contraban. El zel repressor contra aquesta activitat era tan intens que dues patrulleres de l'exèrcit voltaven constantment tot el litoral balear per intentar aturar els vaixells dels contrabandistes.

L'estratègia per introduir la mercaderia a Balears era sempre la mateixa. Els vaixells nodrissa portaven el contraban a l'engròs. A poca distància de la costa, en plena nit, el passaven empaquetat en barques –falutxos i llaüts– que el portaven a terra, el descarregaven i l'amagaven en coves o altres amagatalls. La mateixa nit o la posterior apareixien altres contrabandistes que repartien la càrrega en carros, separant-la en paquets més petits per portar-la cap a la localitat decidida. En arribar a la seva destinació, un nou esgrao de l'organització buidava els vehicles amb màxima celeritat i repartia la mercaderia entre els contrabandistes al detall, que finalment el venien al destinatari, fos un particular o un establiment comercial. En el cas de Mallorca hi havia diverses rutes del contraban. Una de les més importants era la d'Andratx.

La connexió contrabandista d'Andratx es va fer molt famosa. A final del segle XIX la premsa es feia creus de "l'alt nivell de contraban que es produeix a la carretera d'Andratx quan aquesta arriba a Palma a través del barri de Santa Catalina. No hi ha dia que no hi hagi incidents", deia el diari *La Almudaina* el juliol del 1886. La col·laboració entre els contrabandistes andritxols i cataliners era perfecta. Els primers s'encarregaven de desembarcar la mercaderia, amagar-

lo i servir-lo als palmesans, el quals se l'emportaven en carros cap al barri de Santa Catalina –fora de les muralles de la capital–, on el repartien entre molts veïnats que llavors l'introduïen a la ciutat. "És de dordre veure que quasi tot el barri de Santa Catalina es dedica a la mateixa activitat", deia *La Última Hora* el gener del 1895. Els cataliners tenien fama guanyada de ser els principals contrabandistes al detall. Eren els que entraven de *matute* –se'ls deia *matuteros*– la mercaderia dins el centre emmurallat de Palma, burlant la vigilància de l'Empresa de Consums, una concessió privada de seguretat que vetllava perquè tota mercaderia que entrés per cada porta de la muralla pagués els impostos. A la porta de Santa Catalina cada dia hi havia enfrontaments entre *matuteros* cataliners i vigilants. Sovint, amb armes de foc.

Cada nit patrullaven el litoral d'Andratx –com pertot arreu– la Guàrdia Civil, els carrabiners i els agents de l'Empresa Tabacalera. Quan detectaven els contrabandistes, no tenien manies. Donaven l'alto i immediatament obrien foc. Solien disparar a les muntures –cavalls o més sovint mules–, però si els contrabandistes intentaven fugir, cosa que sempre feien, tot d'una apuntaven al cos. A vegades, hi havia assassinats de contrabandistes a sang freda. L'autoritat judicial emparava la violència oficial. En el consegüent judici que es feia després de matar un contrabandista, no era estrany que el fiscal exonerés els agents "per haver actuat en defensa pròpia", tal com deia el *Diario de Palma* referint-se a un cas ocorregut el 1897, tot i que havia mort d'un tret al cap a curta distància i sense que es trobés cap arma del contrabandista. Era la defensa habitual dels agents. Mai no hi havia cap testimoni per contradir-los. Val a dir també que els contrabandistes no eren germanes de la caritat. Tots anaven armats i en veure els agents de l'autoritat no dubtaven a obrir foc per protegir la fugida.

El magnífic port d'Andratx, feu estiuenc de la *jet-set* més selecta, ha sofert en els últims deu anys una pressió constructiva molt intensa que l'ha fet malbé.

Urbanisme salvatge. La tradició contrabandista andritxola tingué en certa manera continuïtat quan a Mallorca en general i al municipi en particular es produí el *boom* del turisme, durant els anys seixanta del segle XX. Aleshores la mercaderia que donava alts beneficis ja no era el tabac, ni l'alcohol, sinó el territori; construir-hi tant com es pogués encara que fos destrossant-lo. Quan la crisi de mitjan anys setanta afectà l'economia turística balear, la construcció caigué tant en activitat com en mà d'obra. Per tot, la prioritat fou animar aquesta activitat. A Andratx, també. Qualsevol inversió en construcció era molt ben vista per les autoritats. Encara que fos a costa del territori i de la riquesa natural. L'Ajuntament andritxol donà el vistiplau el 1976 als plans urbanitzadors de l'empresa valenciana Pamesa al municipi. Pretenia construir un gran hotel de luxe, amb heliport inclòs, a l'illot de sa Dragonera, que es troba just davant de Sant Elm, un antic poble pesquer del municipi esdevingut ja aleshores un centre turístic. Quan es

conegueren els plans de Pamesa, activistes dels grups anarcoecologistes Terra i Llibertat i Talaiot Corcat començaren una campanya per intentar evitar que es destruís l'illa verge de sa Dragonera. Gairebé ningú, i sobretot l'Ajuntament d'Andratx, no els feia cas. Per atreure l'atenció pensaren en una acció directa de gran impacte: ocupar l'illa. La sorpresa fou que s'hi apuntaren molts joves d'arreu de l'illa. El 7 de juliol del 1977 (o 7-7-77, data que ha esdevingut la del naixement de l'ecologisme a Mallorca), a Balears i a tot l'estat, aproximadament un centenar de joves arribaren com pogueren a sa Dragonera des de Sant Elm. Alguns, amb unes poques barques, altres de més valents, nedant –no hi ha gaire distància, però els corrents són molt perillosos– i sobretot amb llanxes pneumàtiques i fins amb matalassos de platja. La Guàrdia Civil, amb les metralletes parades, no sabia què fer per aturar l'allau. Alguns veïns ajudaren els joves, passant-los a l'illa amb barca, però molts d'altres els insultaven i fins i tot

es produí algun aldarull. L'Ajuntament, com és fàcil d'imaginar, es referia als ecologistes amb paraules gens agradables. L'episodi tingué ressonància en mitjans de comunicació de tot el món. Al capdavall, el cop d'efecte fou el detonant que va fer quallar la conscienciació ecologista en una part de la societat balear. A la fi la pressió popular salvà sa Dragonera, que molts anys després fou íntegrament protegida per l'administració autonòmica, després que el Consell de Mallorca l'hagués adquirida en primera instància per preservar-la.

L'afer de sa Dragonera, tanmateix, no serví perquè l'Ajuntament d'Andratx canviés. Tot al contrari. Va continuar atorgant llicències de construcció per tot. Actualment el municipi té una població d'uns 10.000 habitants (cens de 2005). Fa vint anys en tenia 6.500, exactament els mateixos que l'any 1900. És a dir, que en dues dècades ha crescut gairebé un 50%, quan en els vuitanta anys anteriors la demografia s'havia mantingut estable. Una dada

Política | Escàndol urbanístic

que ajuda a entendre parcialment l'explosió de ciment que ha viscut el municipi en els últims anys. Però el gran boom del ciment no és degut als mateixos residents, sinó als estiuejants. En la darrera dècada, tots els voltants del port, i de fet tot el municipi, ha patit un intens desenvolupament de construccions de tota mena: plurifamiliars, unifamiliars, hotels, xalets, apartaments... L'activitat constructiva és frenètica. No gaire diferent al que ha passat en altres indrets, però la bellesa natural que s'ha perdut sota el ciment magnifica l'atemptat al medi natural. Fa anys que s'havien aixecat veus crítiques contra el peculiar urbanisme que aplicava l'Ajuntament. El consistori encara fa servir les normes urbanístiques aprovades el 1978. Com que, a més, són molt genèriques, han esdevingut inútils. S'ha construït pertot, la destrucció és manifesta. Les crítiques sovintejaren, però l'Ajuntament sempre va fer oïdes sordes. Sobretot en els últims deu anys, quan la política local ha girat entorn d'un personatge peculiar: Eugenio Hidalgo.

El 'glamour' i el guàrdia civil. Andratx és conegut sobretot pel *glamour* del seu port. Cada estiu s'hi deixen veure les estrelles més selectes del *cui-xé*. No es tracta dels famosos que sovintegen en els programes barroers de la televisió, sinó de la vertadera *jet-set*. Entre moltes altres estrelles, Claudia Schiffer hi té veïnatge estiuec, allà hi descansaren Adolfo Suárez, Felipe González, el cineasta Guy Hamilton o la cantant d'òpera Régine Crespin. Cada nit d'estiu s'exhibeixen pel passeig del port espectaculars cotxes de gran luxe: Bentley, Rolls, Lexus, Masseratti, Ferrari o Porsche. Els seus ocupants es deixen veure, no debades els cotxes solen ser descapotables i circulen a molt poca velocitat. Gairebé sempre condueixen homes d'una certa edat i quilos, lluint calbes generoses torrades pel sol. Tan generoses com les formes de les al·lotes joves que els acompanyen.

El fins ara batlle Eugenio Hidalgo s'hi deixava veure sovint, pel port i per tota la vila, a bord del seu flamant Porsche, valorat en més de 100.000 euros. També s'hi passejava amb un il·lustrós Ferrari vermell. Al veïnat, evidentment, li estranya molt aquest tren de vida, per

El batlle d'Andratx, Eugenio Hidalgo, en el moment que el van detenir els seus excompanyos guàrdies civils. Acabava així una llarga carrera de polític, batlle i alhora promotor immobiliari sempre sota la sospita.

molt que ell digui que li ha tocat la loteria. No una, sinó dues vegades. La sort li somreia. Massa i tot. En un poble com Andratx, que al cap i a la fi és petit, els rumors sobre l'origen de la fortuna de l'alcalde començaren a córrer. Alguns companys seus del PP se sentien molestos davant de tanta ostentació de riquesa i fins li recomanaren contenció. Tanmateix, ell se'n fotia. Li agra-

dava viure i ser vist com allò que aspirava a ser. Un *bon vivant* afeccionat, entre altres delicadeses, als cotxes de luxe i als cavalls. Una vida a l'estil del *glamour* propi del port d'Andratx. Però la sort se li va capgirar un dilluns de novembre que mai no oblidarà. El dia 27, passades del 10 h del matí, excompanyos seus de la Guàrdia Civil l'engriellonaven i se l'enduïen per endavant.

La tradició contrabandista andrítxola tingué en certa manera continuïtat quan a Mallorca en general i al municipi en particular es produí el 'boom' del turisme

Per ordre del jutjat que investiga el cas de presumpta corrupció urbanística, entre altres suposats delictes. L'antic guàrdia civil, que arribà a Mallorca fa trenta anys, sense més ingrés que el sou de la benemèrita, i que havia fet el cim social, econòmic i polític, queia a la fi presoner de la seva ànsia d'aparentar, ostentar, presumir de ric, fer, en expressió popular mallorquina, el bufa.

Aterrat a Mallorca amb només l'uni-forme verd, Hidalgo s'enlluernà aviat de la riquesa que veia al seu voltant. Als anys vuitanta abandonà el cos de seguretat. Fundà un partit polític local, Agrupación Liberal de Andratx (ALA). També es convertí en promotor i constructor, juntament amb el seu germà. L'exguàrdia civil escalava posició econòmica. I política. Assolí l'acta de regidor el 1991 i pactà amb el PP. Naturalment, el promotor i polític fou el regidor d'Urbanisme. Passà a l'oposició durant el següent mandat (1995-1999), però les urnes del 1999 li tornaren a somriure i amb el suport del PP es convertí en batlle. El 2003 torna a coalitzar-se amb els conservadors, però s'hi barallà i els féu fora de la majoria municipal. Aleshores el PSOE i UM li donaren suport perquè continués governant. Tanmateix, la mala olor començava a escampar-se. El Consell de Mallorca emeté informes tècnics que discutien la legalitat d'algunes iniciatives urbanístiques de l'Ajuntament. PSOE i UM discreparen d'Hidalgo per aquest motiu. Els expulsà i tornà a pactar amb el PP. Fins al punt que va dissoldre ALA i entrà a militar a les files del partit conservador. A les denúncies que ja existien -del GOB- se sumaren les dels partits opositors. Cada dos per tres Hidalgo era motiu d'informacions de mitjans de comunicació que parlaven de les seves presumptes corrupcions. Ell assegurava que estava sent objecte d'una campanya de difamació. El Partit Popular li feia costat. La cúpula conservadora feia seva la teoria de la campanya en contra d'Hidalgo. Fins al dilluns dia 27 de novembre, quan fou detingut. Aleshores els màxims responsables del PP, amb Jaume Matas al capdavant, asseguraren que ells no sabien res del que passava, que era un cas aïllat i que "tots ens hem equivocat a Andratx".

Miquel Payeras

El president Matas rebutja qualsevol implicació del seu partit en l'afar d'Andratx. A la foto, durant la conferència de premsa que convocà el dia de la detenció del batlle d'Andratx, Eugenio Hidalgo.

El PP rebutja estar implicat en el cas Andratx

Tot i les acusacions de l'oposició, el PP refusa tenir cap responsabilitat, excepte en el fet d'haver confiat en Hidalgo.

El secretari general del PP, i conseller d'Interior i Funció Pública, José María Rodríguez, assegurà que se sentien "traïts" per Hidalgo. Es dona la circumstància que Rodríguez, fa tan sols un mes, havia mostrat suport exprès al batlle, quan en un dinar que compartiren brindaren pel futur èxit del PP a les eleccions municipals de l'any vinent a la localitat. Tot i que el partit encara no havia oficialitzat el nomenament d'Hidalgo com a candidat, el fet és que Rodrí-

guez ho donà per fet en aquell dinar. Per això el secretari general deia, dies després de l'explosió de l'escàndol, que se sentia traït en la confiança que el partit havia dipositat en el batlle.

Aquestes declaracions sintonitzen amb les del president Jaume Matas, fetes el mateix dia de la detenció d'Hidalgo i del director general d'Ordenació del Territori del Govern balear, Jaume Massot. El president va reconèixer "l'error" d'haver pactat amb Hidalgo, amb la qual cosa donava a entendre que el PP havia estat víctima d'una traïció. La intervenció de Matas es produïa en conferència de premsa a les 12 h del migdia, només dues hores després de l'actuació de la Guàrdia Civil. El cap del Govern demanà disculpes a tots els ciutadans i expressà la seva "absoluta confiança en la justícia i l'absoluta col·laboració amb la policia". El president va circumscriure el cas estrictament a Andratx. Recordà que el director general